

INSON HUQUQLARINING XALQARO HUQUQIY MANBLARAI. BOLA BOLA HUQUQLARI

Toshkent viloyati yuridik texnikumi o'quvchi

Usmanova Gulchiroy Abdurasulovna

Annotatsiya: maqolada bolalar huquqlari, ularning axloqi va salomatligi uchun zararli bo'lgan yoki hayot uchun xavfli sohalarida yoki ularning normal o'sishi uchun zarar keltirishi mumkin bo'lgan sohalarida qollash qonun bilan jazolanishi huquqiy jihatdan mustahkamlangan manbalar o'rganilgan.

Kalit so'zlar: nogironlar huquqlari, mahkumlar huquqlari, bemorlar huquqlari, Ayollar huquqlari.

Bola huquqlari – har bir bola (18 yoshga to'lmagan shaxs bola hisoblanadi) hech qanday cheklashlarsiz ega bo'lishi lozim bo'lgan huquq va erkinliklardir. Bolalar va yoshlar kattalar bilan bir xil inson huquqlariga ega va bu barcha tomonidan tan olinadi.

Bola huquqlarining ta'rifi mantiqan Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasining asosiy g'oyalaridan kelib chiqadi. Uning alohida moddasi bolalarga bag'ishlangan. Unda aytilishicha, "Onalik va bolalik alohida g'amxo'rlik va yordam olish huquqini beradi". Shunday qilib, deklaratsiyada e'lon qilingan barcha erkinliklarga bolalarning teng huquqliligini tan olgan holda, xalqaro hamjamiyat bolalarga qo'shimcha yordam va qo'llab-quvvatlash zarurligini tan oladi. Ya'ni, bolalar o'zlarining maxsus ehtiyojlari, shuningdek ekspluatatsiya va suiiste'molliklarga nisbatan zaifligi tufayli qo'shimcha huquqlarga ega.

Ma'lumki, BMTning Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi, Fuqarolik va siyosiy huquqlar to'g'risidagi xalqaro pakt, Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar to'g'risidagi xalqaro pakt kabi universal hujjatlari mavjud.

Ularda bayon etilgan huquqlar barcha insonlar kabi bolalarga ham taalluqlidir. Deklaratsiya va paktlarda bola huquqlari va manfaatlariga bevosita taalluqli bo'lgan quyidagi qoidalar shakllantirilgan: bolalarning tengligi tamoyili, onalik va bolalikni himoya qilish to'g'risida, bolalarni ekspluatatsiya qilish to'g'risida, bolalarning ta'lim olish huquqi.

Deklaratsiya va paktlarda bolalarning tengligi tamoyili e'lon qilingan. Fuqarolik va siyosiy huquqlar to'g'risidagi paktda har bir bola irqi, tanasining rangi, jinsi, tili, dini, milliy yoki ijtimoiy kelib chiqishi, mulkiy ahvoli yoki tug'ilishidan qat'i nazar, hech bir kamsitilishlarsiz uning oila, jamiyat va davlat tomonidan balog'atga yetmagan shaxs sifatidagi himoya qilinishiga bo'lgan huquqi mustahkamlab qo'yilgan (24-moddaning 1-bandi).

Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar to'g'risidagi xalqaro pakt 10-moddasining 3-bandida barcha bolalar va o'smirlarga hech bir kamsitishsiz, oilaviy kelib chiqishi yoki boshqa belgilaridan qat'i nazar, alohida himoya choralari va yordam ko'rsatilishi shart.

Unga ko'ra, bolalar va o'smirlar iqtisodiy va ijtimoiy ekspluatatsiyadan himoyalangan bo'lishi kerak, ulaming mehnatini axloqi va salomatligi uchun zararli bo'lgan yoki hayot uchun xavfli sohalarda yoki ulaming normal o'sishi uchun zarar keltirishi mumkin bo'lgan sohalarda qollash qonun bilan jazolanishi, bundan tashqari, davlat tomonidan belgilab qo'yilgan yoshdan quyi yoshdagi bolalaming mehnatidan foydalanish taqiqlanishi va jazolanishi kerak.

BMT ixtisoslashgan tashkilotlarining hujjatlari: UNESCO hujjatlari: 1960-yildagi Talim sohasida kamsitishga qarshi kurash to'g'risidagi konvensiya, XMT hujjatlari: 1973-yilda qabul qilingan va 1976-yilda kuchga kirgan Ishga qabul qilishning eng kichik yoshi to'g'risidagi 138-sonli konvensiya, 1999-yilda qabul qilingan va 2000-yilda kuchga kirgan Bolalar mehnatining eng yomon shakllarini taqiqlash va ulami tugatish bo'yicha tezlik bilan chora-tadbirlar ko'rish to'g'risidagi 182-sonli konvensiya, Mehnat sohasida asosiy tamoyillar hamda huquqlar va ularni amalga oshirish mexanizmi to'g'risidagi XMTning 1998-yil 19-iyundagi deklaratsiyasi. Shuningdek, 1946-yilda qabul qilingan 77- va 78-sonli konvensiyalar bolalar va o'smirlaming sanoatdagi va sanoat bilan bog'liq bo'lmagan korxonalarda ishlashga yaroqli ekanligini aniqlash uchun ulami majburiy tibbiy ko'rikdan o'tkazishni nazarda tutadi.

Ularda, agar bola 18 yoshdan kichik bo'lsa va ular tibbiy ko'rik natijasida ishlatilishi lozim bo'lgan sohalarda ishlashi uchun ishga yaroqsiz deb topilgan bo'lsa, bunday bolalar ishga qabul qilinmaydi. 79- va 90-sonli konvensiyalar bolalar va o'smirlaming tungi mehnatini va sanoatdagi sanoat bilan bog'liq bo'lmagan ishlarni cheklashga qaratilgan. Bola huquqlari bilan chambarchas bog'liq bo'lgan alohida ijtimoiy guruhlar (ayollar) huquqlarini tartibga soluvchi xalqaro shartnomalar. Masalan, qurolli mojarolar davrida bolalami himoya qilishga qaratilgan hujjatlar, urush paytida aholini himoya qilishga qaratilgan 1949-yildagi IV - Jeneva konvensiyasi va Jeneva konvensiyalariga 1977-yildagi I-II Qo'shimcha protokollarda bolalarga harbiy harakatlar oqibatlaridan maxsus himoya taqdim etishni ko'zda tutadi. 1974-yildagi Favqulodda holatlar va qurolli mojarolar davrida ayollar va bolalami himoya qilish to'g'risidagi deklaratsiyada davlatlarga bolalarga alohida himoya taqdim etish tavsiya qilinadi. Muayyan huquqiy munosabatlar sohasini (jinoyat huquqi, oila huquqi, fuqarolik huquqi, mehnat huquqi) qamrab oluvchi universal hujjatlar:

Xalqaro farzandlikka olish sohasida bolalami himoya qilishga oid 33-sonli Gaaga konvensiyasi; "Transmilliy uyushgan jinoyatchilikka qarshi kurash to'g'risida"gi BMT konvensiyasiga "Insonlar, xususan, ayollar, bolalar traffigining

oldini olish, taqiqlash va jazolashga doir Palermo protokoli, 2000-yilda qabul qilingan va 2003-yilda kuchga kirgan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Saidov A.X. Inson huquqlari bo'yicha xalqaro huquq. Darslik. - T.: KonsauditinformNashr, 2006.
2. Saidov A X. Inson huquqlari bo'yicha xalqaro huquq. Darslik. - T.: KonsauditinformNashr, 2006.
3. Saidov A.X. Inson huquqlari bo'yich axalqaro huquq. Darslik. - T.: Konsauditinform - Nashr, 2006.
4. Mo'minov Abdulxay Rashidovich, Tillabayev Mirzatillo Alisherovich/Inson huquqlari. DARSLIK. Ikkinchi nashr. Toshkent "Adolat". 2013.
5. <http://nhrc.uz/oz/menu/bola-huquqlari>